

*І. О. Іртищева,
д. е. н., Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,
Т. В. Смелянець,
к. е. н., Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,
К. А. Наголюк,
студентка, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*

ЛІЗИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ВИД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У статті розглянуто сутність та переваги лізингових операцій для України, проблеми підвищення ефективності використання лізингу і лізингових відносин при формуванні основних засобів, а також запропоновано ряд заходів щодо вдосконалення даного різновиду підприємницької діяльності.

In the article essence and advantages of leasings operations are considered for Ukraine, problems of increase of efficiency of the use of leasing and leasings relations at forming of the fixed assets, and also the row of measures is offered in relation to perfection of this variety of entrepreneurial activity.

*Ключові слова: лізинг, лізингова операція, лізингова компанія, лізинговий бізнес.
Key words: leasing, the leasing operation, leasing company, leasing business.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В наш час більшість українських та закордонних підприємств відчувають нестачу оборотних коштів. Вони не можуть оновлювати свої основні фонди, впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу і вимушені брати кредити. Існують різноманітні види кредитування: іпотечне, під заставу цінних паперів, під заставу партій товару, нерухомості тощо. Однак підприємству при необхідності оновлення своїх основних фондів доцільно звернути увагу на лізинг. При цьому економія коштів підприємства у порівнянні зі звичайним кредитом на придбання основних засобів доходить до 10% від вартості устаткування за увесь строк лізингу, який складає, як правило, від одного до п'яти років. Теперішня економічна ситуація в Україні, на думку багатьох експертів, сприяє лізингу. Форма лізингу примирює протиріччя між підприємством, у якого немає коштів на модернізацію, і банком, який неохоче надасть цьому підприємству кредит, оскільки не має достатніх гарантій повернення інвестованих коштів. Лізингова операція вигідна усім учасникам: одна сторона отримує кредит, який виплачується поетапно, та потрібне устаткування, інша сторона — гарантію повернення кредиту, адже об'єкт лізингу є власністю лізингодавця чи банку, що фінансує лізингову операцію, до надходження останнього платежу [8, с. 19].

Для формування в країні лізингового бізнесу необхідно створити сприятливі економічні, політичні, соціальні та правові умови. Так, фундаментальною основою спри-

ятливих економічних умов виступає розвинутий ринок об'єктів та послуг лізингового бізнесу. Критерієм такого ринку виступає пропозиція та попит на види товарів та послуг, які можна отримати, конкуренція, ціна. На економічні умови суттєво впливає наявність та доступність фінансових ресурсів, рівень доходів на інвестиційний капітал, величина запозичених для фінансування коштів.

Політична стабільність та прогнозованість виступає важливою складовою сприятливих політичних умов для розвитку лізингового бізнесу в країні. Соціальні умови формування лізингового бізнесу пов'язані із потенційною готовністю та фінансовою можливістю покупців придбавати товари та послуги у сфері лізингового бізнесу, що відповідають їх вимогам.

За сучасних умов лізинговий бізнес — це особливий вид комерційної діяльності, в якій мають місце орендні відносини, елементи кредитування та фінансування. Більше того, це один із шляхів диверсифікації видів банківської діяльності. Завдяки лізинговим операціям банк може значно розширити коло клієнтів та підвищити свою прибутковість.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема підвищення ефективності використання лізингу при формуванні основних засобів знайшла своє відображення у наукових працях В. Андрійчука, Є Григоренка, Л. Данилова, М. Дем'яненка, Г. Іванникової,

Г. Підлесецького, Г. Черевка, О. Шевченка і т.д. Проте багато питань цієї проблеми, таких як організація лізингу і лізингових відносин в сучасних умовах, висвітлені недостатньо, хоча важливість їх для економічної теорії і виробничої практики очевидна. Зокрема, це стосується уточнення економічної сутності лізингу та його раціональної організації в аграрній сфері, підвищення ефективності економічних взаємовідносин між учасниками лізингової угоди. Наведені питання мають принципове значення при запровадженні раціонального, науково-обґрунтованого лізингу та формуванні лізингових відносин.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є пошук шляхів розвитку лізингових відносин, обґрунтування напрямів удосконалення та підвищення ефективності лізингової діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз застосування лізингових схем для оновлення основних фондів з метою забезпечення випуску нової продукції та структурної перебудови на фоні інвестиційної кризи України свідчить про значні переваги лізингу над іншими формами фінансування. В наш час в Україні склалися такі економічні умови, за яких, з одного боку, зростаюча популярність цієї форми бізнесу сприяє розвитку лізингу, а з іншого — обмеженість підтримки лізингового бізнесу на державному рівні гальмує попит на пропозицію лізингу.

За 2005—2010 роки через механізм здешевлення коротко- і середньострокових кредитів було поставлено аграрному сектору понад 16 тис. шт. сільськогосподарських машин на суму понад 5 млрд грн. — 66,5 % коштів державної підтримки, на умовах 30%-ї компенсації вартості придбаної техніки — 21,5 %. Вартість техніки, придбаної на умовах фінансового лізингу, в структурі урядових програм стимулювання придбання вітчизняної техніки становила 12 %.

Найменша частка поставок на умовах фінансового лізингу не може свідчити про те, що він є найменш ефективним механізмом. Адже кількість техніки, переданої сільському господарству за програмами часткової компенсації вартості та пільгового кредитування, зумовлена розмірами бюджетних асигнувань, що виділяються для здійснення відповідних програм. Звичайно, разові витрати бюджету на придбання конкретного технічного засобу будуть втричі менші, ніж придбаної НАК "Укראгролізинг", яка має виплатити повну вартість машини. Проте бюджет у першому варіанті безповоротно втрачає кошти компенсації, а в другому — компанія використовує тиме їх кілька разів на засадах повернення коштів.

Для агропродовольчої сфери поставки технічних засобів на умовах фінансового лізингу дають можливість заощаджувати фінансові ресурси для інвестування в ефективніші види діяльності та купувати техніку, вартість якої перевищує річні фінансові можливості.

Основними умовами цього механізму є те, що у фінансовий лізинг може бути передана техніка вітчизняного виробництва після проведення лізингоодержувачем попередньої оплати в розмірі 17 % її вартості (10% — попередній лізинговий платіж у рахунок части-

ни вартості предмета лізингу, 7 % — попередній платіж у частині винагороди лізингодавцю за передачу предмета лізингу) та укладання лізингоодержувачем договору страхування предмета лізингу. Розмір винагороди, що має сплачуватися щорічно компанії НАК "Укראгролізинг" за передану в лізинг техніку, становить 7% з невідшкодованої вартості, у середньому ця сума дорівнює 4 % річних [7].

Механізм фінансового лізингу як важіль державної підтримки технічного забезпечення агропродовольчої сфери визначений в Законах України "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України", "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року". Підтримка вітчизняного сільськогосподарського машинобудування визначається в Законі України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу".

На користь розширення лізингових операцій говорить той факт, що для лізингоодержувача існує ряд переваг:

— лізинг припускає 100 % кредитування і, як правило, не потребує негайного початку платежів, при використанні звичайного кредиту підприємство мало б частину вартості покупки оплатити за рахунок власних коштів;

— лізинг також дає змогу спочатку випробувати машини, а потім закупити їх, а обладнання в сезонних галузях орендувати лише на час його фактичної експлуатації;

— лізинг дає змогу підприємству запобігти витратам, що пов'язані з моральним старінням машин і устаткування, сприяє використанню найновіших об'єктів лізингу, що підвищує конкурентоспроможність лізингоодержувача;

— лізингові платежі в повному обсязі зараховуються до собівартості продукції (робіт, послуг), виробленої лізингоодержувачем, і відповідно знижують оподатковуваний прибуток;

— майно за лізинговою угодою не обліковується на балансі лізингоодержувача, що не збільшує його активи і звільняє від сплати податку на майно; його вартість не включається в залишок кредитної заборгованості, що поліпшує фінансові показники підприємства-орендатора і відповідно дає йому змогу залучити додаткові кредитні ресурси;

— у багатьох країнах законодавчо встановлено податкові пільги для лізингових операцій (так, прискорена амортизація дає змогу суттєво зменшити оподатковуваний прибуток і строк лізингової угоди);

— порядок здійснення лізингових платежів більш гнучкий, ніж за кредитними угодами (лізингоодержувач може розрахувати надходження своїх доходів і разом із лізингодавцем напрацювати зручну схему платежів; платежі можуть бути щомісячними, щоквартальними тощо; сума платежів може бути постійною або змінною; при її визначенні може бути врахована сезонність використання предмета лізингу; платежі можуть здійснюватися із виручки від реалізації продукції, що вироблена на отриманому в лізинг обладнанні);

— при використанні компенсаційного лізингу лізингоодержувач здійснює платежі в товарній формі, використовуючи продукцію, що вироблена на лізингованому обладнанні;

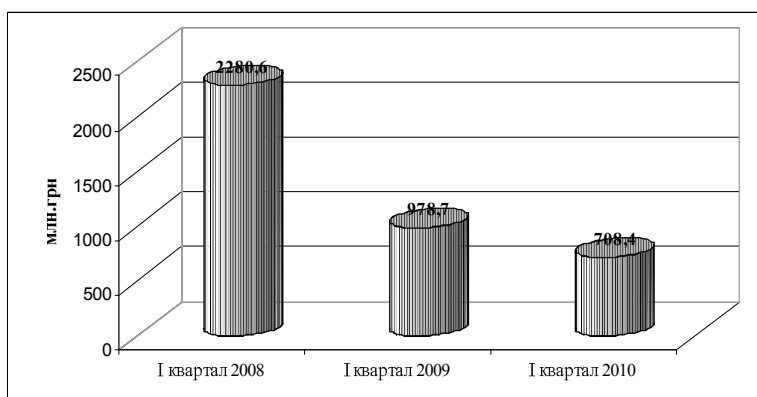

Рис. 1. Динаміка надання послуг фінансового лізингу у I кв. 2008—2010 рр.

— лізинг доступний малим і середнім підприємствам, в той час як отримання банківських кредитів на сприятливих умовах для них є проблематичним; деякі лізингові компанії не вимагають від лізингоодержувача ніяких додаткових гарантій, оскільки забезпеченням угоди є саме устаткування (при невиконанні орендарем своїх зобов'язань лізингова компанія забирає своє майно);

— лізинг, на відміну від кредиту, дає змогу створити більш надійні умови господарювання;

— підвищується ліквідність підприємств-лізингоодержувачів, тобто покращується такий важливий для ринкової економіки показник, як здатність своєчасно сплатити майбутні борги;

— перевагою лізингу є також можливість придбання лізингоодержувачем устаткування за залишковою вартістю після завершення лізингової угоди;

— при укладанні лізингової угоди орендар може розраховувати на отримання від лізингодавця додаткових інформаційних, консультативних і юридичних послуг [5, с. 675].

Використання підприємствами лізингових операцій особливо не користується популярністю, що суперечить загальносвітовій практиці. За даними Державної комісії з регулювання фінансових послуг, за січень-березень 2010 року фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги, укладено 886 договорів фінансового лізингу на суму 708,4 млн грн. Вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, укладених протягом січня-березня 2010 року, становить 447,3 млн грн. [3].

Укладання договорів фінансового лізингу протягом 2008—2010 років значно знизилось. У I кварталі 2008 року вартість договорів, укладених протягом звітного періоду, становило 2 280,6 млн грн., в 2010 році — 708,4 млн грн., скорочення відбулось майже в 3 рази (рис. 1).

За січень-березень 2010 року спостерігається тенденція до приросту частки довгострокових договорів лізингу у порівнянні з аналогічним періодом 2009 року. Так, вартість договорів фінансового лізингу строком до 2 років зменшилась на 33,7 %, від 2 до 5 зменшилась на 9,4 %, від 5 до 10 років збільшилось на 15,5 %, вартість договорів, строк яких більше 10 років, зросла на 68,4 %. Це позитивна динаміка в довгостроковому фінансовому забезпеченні.

За підсумками I кварталу 2010 року, найбільшими споживачами лізингових послуг є: транспортна галузь

(вартість договорів станом на 31.03.2010 — 17 285,2 млн грн.), сільське господарство (3 513,4 млн грн.), будівництво (2 824,2 млн грн.), сфера послуг (1 610,3 млн грн.). Основними об'єктами фінансового лізингу за договорами є транспортні засоби, техніка, машини і устаткування для сільського господарства.

Аналізуючи ситуацію в агропродовольчій сфері, можемо відмітити, що тенденції запровадження обсягів агролізингу є недостатніми. Про це свідчить скорочення кількості поставлених технічних засобів на цих умовах. Обсяги поставок сільськогосподарської техніки НАК "Укראгролізинг" в Україні скоротилися з 2005 по 2010 рік більш ніж на 35 %. Деяко більшого скорочення зазнали поставки тракторів і зернозбиральних комбайнів — у середньому на 38 %, а обсяги реалізації ґрунтообробної та посівної техніки зменшились на 40 %.

Основними чинниками, що стримують розвиток лізингу в Україні, є:

— недосконалість законодавчого забезпечення;

— недостатня інтеграція у міжнародне законодавче поле щодо лізингу — національні положення (стандарту) обліку, що стосуються операцій лізингу, не повністю відповідають міжнародним стандартам і Україна не бере участі у ряді міжнародних конвенцій, які стосуються лізингу;

— несприятливий податковий клімат;

— обмеженість можливостей залучення коштів для фінансування лізингових операцій, недосконалість структури джерел фінансування лізингових операцій;

— недостатня фінансова стійкість лізингодавців;

— недостатній розвиток та обмеження використання інфраструктури ринку лізингу (бюро кредитних історій, механізм страхування фінансових ризиків тощо);

— недостатність кваліфікаційних кадрів у сфері лізингу та низький рівень обізнаності з питань лізингу серед підприємств.

Зазначені проблеми потребують розв'язання консолідованими зусиллями органів державної влади та інших учасників ринку лізингових послуг.

Однією з головних причин, що стримують зростання обсягів фінансового лізингу в агропродовольчій сфері, є обмежені можливості джерел фінансування, зокрема за рахунок державного бюджету. Фінансування із державного бюджету здійснюється направленням коштів НАК "Укראгролізинг" як їх розпоряднику та виконавцю бюджетної програми, асигнувань на здійснення кредитування для придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки й обладнання для аграрних підприємств на умовах фінансового лізингу.

При нинішніх обсягах фінансування операцій фінансового лізингу з державного бюджету не можна забезпечити ефективне виконання функцій, які покладені на нього в законах України.

Для розширення сфери лізингового ринку необхідно довести щорічний обсяг асигнувань на закупівлю та передачу технічних засобів для сільського господарства до 1,2—1,6 млрд грн. замість 127–205 млн грн. фактичних надходжень.

Збільшення інвестицій для придбання з бюджету

техніки й передачі її у фінансовий лізинг планується за рахунок збільшення залучення коштів державних і регіональних бюджетів, виробників техніки, банків, страхових компаній, інших фінансових структур, вітчизняних та іноземних інвесторів.

Крім того, зважаючи на зниження платоспроможності більшості сільськогосподарських товаровиробників, необхідно вдосконалити державну підтримку оновлення матеріально-технічних ресурсів аграрного виробництва шляхом регулювання цінової політики, запровадження пільгових кредитів і створення сприятливих умов для широкого залучення вітчизняних та іноземних інвестицій.

Подальший розвиток механізму фінансового лізингу в агропродовольчій сфері повинен полягати не просто в постачанні якоїсь однієї машини, а в постачанні системи машин, здатних забезпечити нормальне проходження біологічних процесів. Першорядне значення має збалансованість елементів цієї системи, що повинні відповідати не тільки організаційно-економічним, але й визначеним техніко-технологічним характеристикам. Отже, розвиток агролізингу буде ефективним, якщо здійснюватиметься з урахуванням охоплення всіх сторін відтворювального процесу і, насамперед, постачання замкнутого високотехнологічного комплексу машин під визначену новітню технологію виробництва сільськогосподарської продукції, будівництво "під ключ" овочевфруктосховищ, елеваторів, тваринницьких комплексів, переробних підприємств. Світова практика розвитку лізингу свідчить про те, що він активно використовується передусім у нових і технічно складних виробництвах, при оновленні основних фондів. А відновлення машино-тракторного парку та впровадження нових технологій в агропродовольчій сфері є одним з головних напрямів формування якісно нової виробничо-технічної бази. Саме через механізм фінансового лізингу можна простіше й оперативніше замінити машини та устаткування порівняно з придбанням їх у власність.

Таким чином, оновленню технічних засобів і розширенню діяльності й розвитку агропродовольчих підприємств значною мірою сприяє державна інженерно-технічна політика. Важлива завданням держави є стимулювання розвитку бюджетних механізмів підтримки придбання сільськогосподарської техніки, серед яких значне місце займає фінансовий лізинг.

Державна підтримка має спрямовуватись на відновлення прибутковості та платоспроможності агропродовольчої сфери; модернізацію і переоснащення машинобудівних заводів; компенсацію витрат на виробництво й придбання сільськогосподарської техніки.

Світовий досвід показує, що нині 25—30% інвестицій у розвинутих країнах припадає на лізингові операції. З метою подальшого сприяння розвитку лізингу в Україні необхідно враховувати нагромаджений досвід у закордонних, особливо промислово розвинених країнах. Один з найбільш ефективних методів стимулювання розвитку лізингу — запровадження податкових пільг для учасників лізингової угоди. Наприклад, одна з причин швидкого розвитку лізингу в США — податкові пільги: прискорена амортизація та інвестиційна податкова пільга (до 10% вартості нових інвестицій відраховувались із суми податку). У Великобританії діють певні

знижки (до 25% вартості обладнання), що списуються щорічно на амортизацію на основі методу знижуючого залишку; перший рік дії лізингової угоди лізингові платежі не оподатковуються [8, с. 22].

ВИСНОВКИ

Отже, лізинг розширює можливості підприємств щодо заміни і оновлення парку обладнання, запровадження дорогої обчислювальної техніки, оскільки дозволяє отримати в розпорядження нову техніку без значних початкових витрат. Орендні платежі за лізингом відрізняються великою гнучкістю і зазвичай встановлюються з урахуванням реальних можливостей і особливостей конкретного орендаря.

Лізинг є однією з перспективніших форм інвестування, він може значно поживити процес оновлення виробництва і сприяти входженню економіки країни до структури світового ринку. Лізинг може дати потужний поштовх процесам оновлення технологічного парку існуючих підприємств і створення нових виробництв, оптимізувати використання наявного машинного парку і на вигідних умовах отримати найсучасніше вітчизняне та зарубіжне устаткування.

Література:

1. Григоренко Є. Лізинг як перспективний вид діяльності / Є. Григоренко // Ринок цінних паперів України. — 2002. — № 2. — С. 4—5.
 2. Данилова Л.І. Лізинг як фактор інвестиційного розвитку // Фінанси України. — 2008. — № 11. — С. 6—8.
 3. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>
 4. Закон України "Про лізинг" від 16 грудня 1997 року із змінами та доповненнями.
 5. Міщенко В.І. Банківські операції / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. — К.: Знання, 2007. — 796 с.
 6. Підлісецький Г.М. Фінансовий лізинг як механізм державної підтримки техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарства / Г.М. Підлісецький, П.А. Денисенко // Економіка АПК. — 2011. — № 4. — С. 75—79.
 7. Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу та заходи за операціями фінансового лізингу: постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 року № 1904 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1904-2003-%EF>
 8. Черевко Г.В. Лізинг: реалії, проблеми, перспективи / Г.В. Черевко, Г.Б. Калита // Фінанси України. — 2009. — № 2. — С. 17—23.
 9. Шевченко О. Проблеми правового регулювання лізингу в сучасному законодавстві / О. Шевченко // Право України. — 2008. — № 8. — С. 11—14.
 10. Лізинг як форма оновлення технічної бази виробництва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.br.com.ua/referats/Economica_pidpriemstva/26711.htm
- Стаття надійшла до редакції 17.04.2012 р.*